

Mirko Jankov

Pučki sprovodni napjevi iz Klisa (2)

Neposredno nakon invitorija nekoliko tenora jednoglasno otpjeva antifonu »Upravi, Gospode Bože moj, pred licem tvojim put moj« (notni prilog br. 2). Stariji su mi

NOTNI PRILOG BR. 2

Upravi, Gospodine Bože moj

Moderato

Pučki napjev iz Vranjca
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Ant. 1 U - pra vi, *Go- spo di ne Bo- že moj, - pred li cem tvo- jim put- moj.

Notni prilog 2 pjevači potvrdili da ih je taj napjev naučio T. Bulić. Informaciju da se u tom slučaju radi o izvornome vranjičkom napjevu potvrdio mi je i tamošnji dugogodišnji crkveni pjevač, tenor Damir Jurić (1943.). Melodija antifone (pjeva ju unisono nekoliko tenora) sastoji se od dvije fraze ostvarene u opsegu smanjene kvinte. Preciznije rečeno, melodijska linija smještena je u ambitus molskog tetrakorda (b – c¹ – des¹ – es¹) kojemu je u kadenci pridružen i donji izmjenični (ukrasni) ton (a), udaljen za polustupanj od završne note. Antifona je u cijelosti recitativnog karaktera, dakle silabičke strukture, kojoj je suprotstavljen sam kraj fraze, pri čemu je riječ »moj« izvedena dvama tonovima. Isto tako i njezino postupno, sekundno gibanje svojeg protutežu dobiva na početku

druge fraze, uporabom skoka od male terce (riječ »licem«).

Poslije antifone nastavlja se pjevanje *Psalma 5*, »Čuj, Gospode, riječi moje...« (notni prilog br. 3).¹ Izvedbu tog psalma, koji je prije bio početni na I. noćnici, započinje tenor (I. ili II. – riječima »Čuj, Gospode«), a naknadno mu se priključuje ostatak zbora (»... riječi moje...«). Melodija prvog tenora smještena je u tetrakordu (b – es¹). Psalm se

odlikuje durskom zvučnošću (u ovom slučaju As-dur) i troglasnim, gdjekad i četveroglasnim slogom. Harmonijske funkcije predstavljene su uobičajenim stupnjevima tonike, subdominante i dominante. Stihovi (svaki posjeduje dva zvjezdicom odijeljena polustiha) u pravilu se sastoje od četiri fraze. Svaka glazbena fraza odgovara polustihu, od kojih su početne različite, dok su one završne identične (prema shemi: a b c b).

Iz nekadašnje I. noćnice potječe i Jobovo I. štenje, *Prosti mi, Gospode* (notni prilog br. 4)², kojim se opisuje »slučaj pravednika koji trpi«³. I dok izvedba zapjeva u psalmima i može varirati od slučaja do slučaja, ovisno o rasporedu i raspoloženošću okupljenih tenora, Jobovo štenje pridržano je solistu, koji ga u pravilu izvodi dugi niz godina.⁴ To čitanje – dio iz *Knjige o*

¹ »Čuj, Gospode, riječi moje: * razumij vapaj moj. / Pazi na glas molitve moje, * Kralju moj i Bože moj. / Jer se tebi molim: * Gospode, ujutro slušaš glas moj. / Ujutro stojim pred tobom i gledam: * jer si ti Bog, koji ne će bezakonja. / I pokraj tebe ne može stajati zlikovac: * niti će pred očima tvojim ustrajati nepravdani. / Mrziš sve, koji rade zlo: * sattr ćeš sve, koji govore laž. / Krvopioća i himbenika prezret će Gospod: * a ja po velikom milosrđu tvome. / Ući ću u dom tvoj: * klanjat ću se u svetom hramu tvojem u strahu tvome. / Gospode, vodi me u pravdi tvojoj: * radi neprijatelja mojih upravi pred licem tvojim put moj. / Jer nema u ustima njihovim istine: * srce im je isprazno. / Grlo im je grob otvoren, jezikom svojim dvoiliče, * sudi im, Bože! / Neka odustanu od pomisli svojih, za mnoga bezakonja njihova obori ih, * jer uvrijediše tebe, Gospode. / Pa će se radovati svi, koji se u tebe ufaju, * jer ćeš ti biti s njima. / Slaviti će se u tebi svi, koji ljube ime tvoje: * jer ti blagosivaš pravednika. / Gospode, kao štitom milosti svoje, * ti si nas okrunio. / Pokoj vječni.« P. Vlašić 1923., str. 373. i 374.

² Tekst koji se pjeva na Klisu donesen u notnom prilogu br. 4 (pjevač izostavlja ovaj dio teksta: »Dokle me ne ćeš poštediti, i pustiti me, da progutam slinu svoju.«). Usp. P. Vlašić 1923., str. 376. i 377.

³ *Jeruzalemska Biblija* 2011., str. 630.

⁴ Tako je i u okolnim mjestima, Mravincima (po kazivanju Krešimira Tente [1957.]) i Kučinama (po kazivanju Ante Markovića [1950.]), gdje se to štenje na sprovodnoj misi još uvijek pjeva. Iako se u Solinu i Vranjicu više

[NOTNI PRILOG BR. 3]

Čuj, Gospode, riječi moje
Ps 5

Maestoso ma calmo

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Notni prilog 3

Jobu, koja predstavlja »remek-djelo mudrosne književnosti«⁵, svojim se pomalo desperatnim tonom odražava i u fizionomiji melodije, koja se očituje sekundnim kretanjem, uz mjestimičnu primjenu manjih skokova; njezina linija, izvedena pomalo tugaljivim, suzdržanim, no ustodonekle i uzvišenim tonom, kao da adekvatno interpretira riječi Joba, »velikoga pravdnika i junaka drvnoga doba«, protagonist te drame, koji se »buni sa svom svojom nevinošću protiv ... neumoljive povezanosti između trpljenja i osobnoga grijeha« – s poukom da »čovjek mora ustrajati u svojoj vjeri i onda kad njegov razum

ne izvodi, pojedini pjevači još ga se uvijek sjećaju (po kazivanju Ante Paraća [1952.] i Damira Jurića [1943.]).

⁵ Jeruzalemska Biblija 2011., str. 629.

nije zadovoljen«⁶. S glazbeno-tvorbenoga stajališta gledano, u melodiji tog štenja,⁷ liniji koja je uokvirena sugestivnim (i svakako disonantnim) intervalom male septime (d – c'), prevladava statičan ugođaj prirodne molske ljestvice. Time se na izvjestan način potencira dojam njezine modalitetnosti, koja se tek mjestimično obogaćuje

⁶ Jeruzalemska Biblija 2011., str. 630.

⁷ Kliški napjev za Jobovo štenje pokazuje određene, štoviše značajne sličnosti s istoimenim napjevima iz Solina, Vranjica, Mravinaca ili Kučina. Iako svako to mjesto posjeduje melodiju koja se međusobno razlikuje barem u nekim detaljima (pjevači će među sobom ove razlike nazivati »razlikom u akcentima«), a budući da – barem zasada – nije moguće doći do spoznaje koja bi među njima bila najstarija, ujedno i prva, u transkripciji Jobova štenja (po pjevanju A. Džakule iz Klisa) dotični napjev uvjetno atribuiram kao kliški.

[NOTNI PRILOG BR. 4]

Štenje na misi za mrtve
(Job 7, 16-21)

Larghetto psalmodico
(bariton solo)

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

espressivo

Notni prilog 4

kratkom melizmatском figurom, koja donosi osvježene novim ljestvičnim odnosima.

Poslije štenja neposredno slijedi prvi stavak – *Gospodine, smiluj se* (Kyrie eleison)⁸ – iz gregorijanske mise za pokojne (lat. *Missa pro defunctis; Requiem*).⁹ Zanimljivo je da tomu činu ne prethodi poziv svećenika na pokajanje; dok zbor uz orguljsku pratnju pjeva »Gospodine«, misnik s podvorbom (odnosno sa svećenicima u koncelecijama) pristupa k oltaru i nastavlja

⁸ Usp. *Liber cantualis* 1983., str. 57. i 58.

⁹ Stara misa za pokojne koja se ranije u Klisu pjevala već je odavna izvan uporabe i zaboravljena. J. Martinčić prigodom svojeg posjeta Klisu godine 1975. zapisao je prvi stavak misnog ordinarija, *Gospodine, pomiluj*. Usp. J. Martinčić 2011., str. 47 – 49. i M. Jankov 2012., str. 188.

euharistijsko bogoslužje kako je uobičajeno.

Nakon zborne molitve slijedi prvo čitanje, nakon kojeg se pjeva pokojnička posljednica (sekvenc) *Dan od gnjeva*¹⁰ (lat.

NOTNI PRILOG BR. 5

Dan od gnjeva

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Comodo ma ritmico

1. Dan od gnje-va, vaj! ne-mi-lom Svijet će spr-žit og-nja si-lom, ve-li Da-vid sa Si-bi-lom.

Notni prilog 5

¹⁰ Sekvenca za mrtve (strofe koje danas pjevaju kliški pjevači istaknute su):

1. Dan od gnjeva, vaj! nemilom / Sviet će spržit ognja silom, / Veli David sa Sibilom.
2. Kolik' trepet tad će biti, / Kada sudac bude siti, / Sve potanko rasuditi.
3. Trublja čudan zvuk će dati, / Po grobnicam zajektati, / Silom pred sud sve sabrati.
4. Smrt i narav čudom stanu, / Kad stvorovi svi ustanu, / Da pred Bogom sucem panu.
5. Knjiga će se otvoriti, / Pisano će sve tu biti, / Po čem će se svijet suditi.
6. Sudac dakle kad zasije, / Skrovito se sve otkrije, / Nekažnjeno ništa nije.
7. Što ću reći, grešnik jedan, / Komu l' ću se uteći' biedan, / Kad će drhtat i pravedan?
8. Kralju strašne veličnosti, / Koj' spasašav po blagosti, / Spas' me, vrelo sve milosti!
9. Blag Isuse, spomeni se, / Da ti za me uputi se, / U dan onaj smiluj mi se.
10. Ištuć mene trudan sio, / Otkupit me križem htio, / Zalud taki trud ne bio!
11. Pravi suče osvećenja, / Dar mi podaj otpuštenja / Prije dneva rasuđenja.
12. Kako krivac uzdahnjujem: / Radi grieha probliđujem; / Oprosti mi, jer tugujem.
13. Mariju si odriješio, / Razbojnika uslišio / Meni nadu podielio.
14. Što ne vriedi molba moja, / Nek učini milost tvoja, / Da ne gorim bez pokoja.
15. S ovčicama namjesti me, / Od kozliča razluči me, / Tebi s desne postavi me.
16. Kad proklete osuđene, / U plamene daš paklene, / S blaženima zovi mene.
17. Smjerno molim lice tvoje, Kô prah srce skrušeno je: / Nastoj oko svrhe moje.
18. Aoh, plačni onaj dane, / Iz pepela kad ustane / Grješni čovjek da se sudi.
19. Milostiv mu [u Klisu se pjeva »im«], Bože, budi! / O Isuse, prosti svima, Pokoj vječni daruj njima! Amen.
P. Vlašić 1923., str. 396. i 397.

Dies irae = dan srdžbe)¹¹ (notni prilog br. 5), što svakako predstavlja još jednu lokalnu (i liturgijsku) osobitost sprovednih obreda na Klisu.¹² Ta sekvenca u prijekoncilskom se misnom obredu za pokojne – u koji je uvrštena već u 14. stoljeću – izvodila poslije poslanice (epistole), prije proglašenja evanđelja; danas se također pjeva prije evanđelja, prije poklika *aleluja*¹³ (najčešće na uobičajenu gregorijansku melodiju za vrijeme kroz godinu i uskršno vrijeme), no umjesto psalma.¹⁴ Kliški napjev, čija je melodija smještena u okviru intervala čiste kvinte (g – d¹), svojevrsan je hibrid originalne gregorijanske melodije i slobodne homofone višeglasne »nadgradnje« u durskom tonskom rodu.¹⁵ Iz gregorijanske je sekvence uzet doslovan citat, početna fraza, koju od strofe do strofe solistički započinju tenori (uobičajilo se u izvedbi da ih se nekoliko između sebe izmjenjuje). Nakon incipita zbor

nastavlja s troglasnom (četve-roglasnom) izvedbom pojedine strofe do kraja, s polovičnom kadencom na dominantu, bez srednjega člana akorda – terce.¹⁶ Napjev je u cijelosti silabičan, a izražena deklamacija korelatna je dramatičnu dojamu kojim obiluje potresna, čak ponešto fatalistička naracija cijele posljednice.

Kao prinosna pjesma izvodi se himan *O Spase roda ljudskoga* za troglasni muški zbor, djelo Pere Ivanišića Crnkovačkoga (1900. – 1946.), ili pak četveroglasna skladba Šime Marovića (1952.) *Ja sam uskrsnuće i život* u e-molu, također namijenjena muškomu zboru.

¹⁶ Pretpostavlja se da je tu sekvencu, vrijedno djelo srednjovjekovne poezije i glazbe, spjevao franjevac Toma Čelanski (1200. – oko 1265.). Tridentiski koncil (1543. – 1563.) zadržao je sekvencu *Dies irae*, uz još tri posljednice (uskršnu *Victimae paschali laudes*, duhovsku *Veni Sancte Spiritus* i tijelovsku *Lauda Sion Salvatorem*), kao jedine forme svoje vrste (1727. pridodana im je i korizmenomarijanska *Stabat mater*). U Rimski misal sekvenca *Dies irae* uvrštena je godine 1570. U obnovljenom bogoslužju, nakon Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 1965.), izgubila je prvobitno mjesto koje joj je pripadalo u misi, ali je – kao himan, što ona u osnovi i jest – uvrštena u časoslov posljednje nedjelje crkvene godine. Usp. P. Z. Blajić 1988. b, str. 148.

¹¹ Prepjev isusovca Milana Pavelića koji je danas u uporabi glasi *U dan onaj*. Usp. *Crkveni himni* 1945., str. 115 – 117.

¹² Usp. J. Martinić 2011., str. 48. i 49.

¹³ Usp. *Liber cantualis* 1983., str. 19.

¹⁴ Usp. A. Vidaković 1971.

¹⁵ Usp. M. Jankov 2010., str. 141.

U daljnjemu liturgijskom slijedu izvode se preostala dva stavka iz mise za mrtve – Svet (lat. *Sanctus*; i u njegovu okviru *Blagoslovljen* – lat. *Benedictus*)¹⁷ i *Jaganjče Božji* (lat. *Agnus Dei*).¹⁸ Umjesto pričesne pjesme najčešće pripada troglasnoj kompoziciji *Pokoj vječni* u e-molu, djelu Giambattiste Martinija (1706. – 1784.).¹⁹

Pjesma bratovštine izvodi se nakon popričesne molitve i to u dvjema inačicama – ovisno pjeva li se za pokojnika ili pokojnicu. U prvom slučaju pjeva se tekst pjesme *Braćo, brata sprovodimo*²⁰ (sl. 7, notni prilog br. 6), dok se za žensku osobu izvodi isti napjev, ali na riječi pjesme *Majko Božja s blaženimi* (sl. 8).²¹ I taj napjev započinje tenorskim incipitom na II. stupnju, dok je melodija prvog tenora ostvarena upravo minimalističkim sredstvima – u okviru intervala male terce (c¹ – es¹)! U kadenci se očituje tipičan kvintni završetak, bez prisustva vodice. U odnosu na verziju teksta bratimske pjesme iz Ivančićeva *Bogoslužbenika*, u Klisu se izostavljaju 5., 7., 8., 11., 12. 14., 15., 16.,

¹⁷ Usp. *Liber cantualis* 1983., str. 26.

¹⁸ Usp. *Liber cantualis* 1983., str. 29.

¹⁹ Ovdje su, jasno, moguće i neznatne izmjene – ovisno već o dotičnim okolnostima, okupljenu broju pjevača i sl.

²⁰ Tekstovni predložak kojim se služe kliški pjevači kod izvedbe pjesme *Braćo, brata sprovodimo*, jednako kao i one pod nazivom *Majko Božja s blaženimi*, gotovo je u cijelosti identičan istoimenim tekstovima u izdanjima *Bogoslužbenika* iz 1907. i 1923. Usp. S. Ivančić 1907., str. 516 – 519; P. Vlašić 1923., str. 402 – 404.

²¹ Usp. S. Ivančić 1907., str. 523; J. Martinić 2011., str. 48 i 49.

NOTNI PRILOG BR. 6

Braćo, brata sprovodimo

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Maestoso

Notni prilog 6

17., 18., 19., 20., 21. i 22. strofa.²² Pjesma za pokojnicu *Majko Božja s blaženimi* uz manje se (gotovo neznatne) tekstovne izmjene pjeva cijela, kao što stoji u prilogu, s tom razlikom da pjevači na kraju dodaju dvije posljednje strofe iz pjesme *Braćo, brata sprovodimo*. U oba slučaja te se kitice pjevaju ponešto izražajnije (usporeno, uza stanovito potenciranje značenja pjevanih riječi): na predzadnjoj strofi puk, koji je dotada sjedio u klupama, ustaje, dok kod pjevanja posljednje kitice (na riječi »Svi panimo na koljena...«) svi kleknu.²³ Pjesmom za pokojnog bratima, odnosno sestrimu, završava se misni obred. Poslije toga formira se procesija do groblja, za vrijeme čega se pjeva kantik *Blagoslovljen Gospod[in] Bog Izra-*

*elov*²⁴ (lat. *Benedictus*)²⁵ (notni prilog br. 7), zahvalnica Zaharije, oca Ivana Krstitelja, koja je po »religioznoj intonaciji« (B. Duda) veoma srodna Djevičinu hvalospjevu *Veliča duša moja Gospodina* (lat. *Magnificat*).²⁶ Taj napjev,

²⁴ »Blagoslovljen Gospod Bog Izraelov, * jer pohodi, i otkupi puk svoj. / I podiže nam jakost spasenja * u domu Davida sluge svojega. / Kako je govorio kroz usta svetih proroka svojih, * koji su od vijeka. / Spasenje od neprijatelja naših, * i iz ruku svijui, koji mrze na nas. / Da učini milosrđe očima našim: * i spomene se zavjeta svoga svetoga. / Zakletve, kojom se zakle Abrahamu ocu našem, * da će nam dati: / Da bez straha, od ruke neprijatelja naših oslobođeni, * služimo Njemu. / U svetosti i pravdi pred njim, * po sve dneve naše. / A ti, dijete, zvat ćeš se Prorok Previšnjega: * jer ćeš ići naprijed pred licem Gospodnjim, da pripraviš pute njegove: / Da daš znanje spasenja puku njegovu: * na otpuštenje grijeha njihovih. / Po dubokom milosrđu Boga našega: * po kojem nas je pohodio istok s visine. / Da prosvjetli one, koji sjede u tminama, i u sjeni smrtnoj: * da upravi noge naše na put mira. / Pokoj vječni.« P. Vlašić 1923., str. 392. i 393.

²⁵ Usp. *Jeruzalemska Biblija* 2011., str. 1461 i 1462.

²⁶ Marijin kantik (također dio večernje liturgije časova) u Klisu se više ne pjeva, no zahvaljujući audio zapisu iz sedamdesetih godina 20. stoljeća

²² Usp. T. Čičerić 2010.

²³ Takvom »sinkronizacijom« glazbe i (paraliturgijske) akcije na određen se način potvrđuje međusobna relacija onih koji su se okupili u crkvi, pri čemu svatko djeluje u skladu sa svojom »službom« – pjevači svojim pjevanjem, a puk tjelesnom kretnjom, klečanjem.

Blagoslovljen Gospodin Bog Izraelov

Solenne

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Bla - go-slov-ljen Go-spo-din Bog

zra - e - lov, *jer po-ho-di i ot-ku - pi puk... svoj.

po-di-že nam ja - - kost spa - se - nja

*u do-mu Da-vi-da slu - - ge svo - je - ga.(...)

Notni prilog 7

kako je već navedeno, veoma je sličan psalmu *Smiluj se meni, Bože*, od kojega se razlikuje tek po adaptaciji drugog teksta u poznati melodijsko-harmonijski obrazac (melodija je ostvarena heksakordnim rasponom između tonova g i e!; kadenca je ostvarena završetkom »šuplje kvinte«).²⁷

Nastavljajući pogrebni ophod prema groblju, pjevači – počevši »od Kalamićeve kuće« do

moguća je rekonstrukcija i obnova tog napjeva.

²⁷ Uopće, u Klisu se znatan broj napjeva »postupkom pjevanja na istu temu« izvodi(o) na slične (ili identične) napjeve. Usp. J. Martinić 2011., str. 49.

Iz dubine vapijem k tebi, Gospodine
Ps 130 (129)

Solenne

Pučki napjev iz Klisa
Transkripcija: M. Jankov (2014.)

Iz du - bi - ne va - pi - jem k te - bi, Go - spo - di - ne:

Go - spo - di - ne u - sli - ši glas moj.(...)

Notni prilog 8

ukopnoga mjesta²⁸ – izvode *Psalam 130 (129), Iz dubine vapijem k tebi, Gospode*²⁹ (notni prilog br. 8), posljednji u nizu pokorničkih psalama. I dok početak napjeva odgovara tipičnoj slici pjevanja drugih psalama i kantika (tenorski

incipit na II. ljestvičnom stupnju, uz naknadno uključivanje ostatka glasova kad se formiraju kvintakordi, kvartsekstakordi i dominantni septakord bez terce – vođice), kadenca završnoga polustiha predstav-

lja iznimku koja u pjevanju na Klisu, pa čak i u drugim primjerima crkvenih (ali i svjetovnih) napjeva iz navedenih okolnih mjesta nema pandana. Njezino kromatsko gibanje u svim glasovima, realizirano paralelnim kvintakordima, pridonosi dojmu koji se u najmanju ruku može shvatiti kao (autohtona?) specifičnost, vrijedna pozornosti proučavatelja crkvenoga pučkog pjevanja glagoljaške starine u središnjoj Dalmaciji.

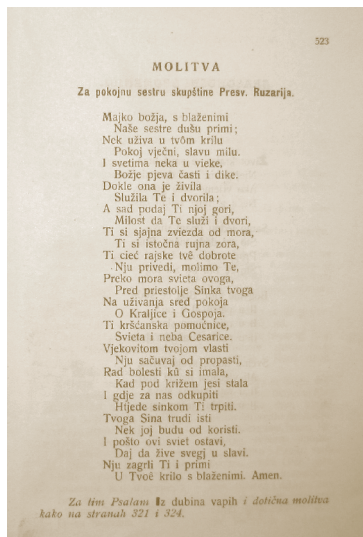
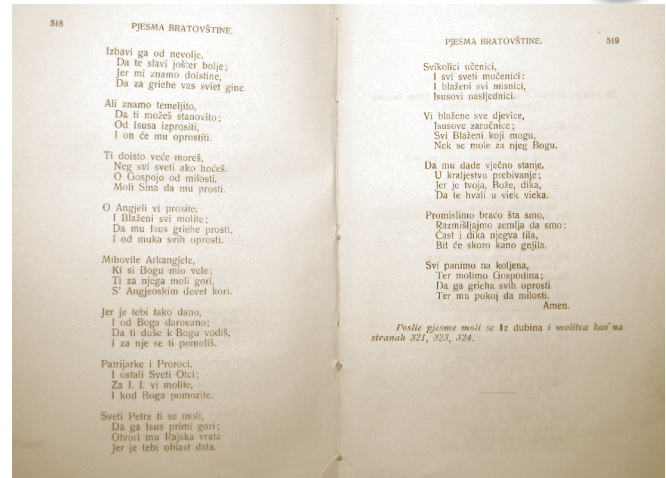
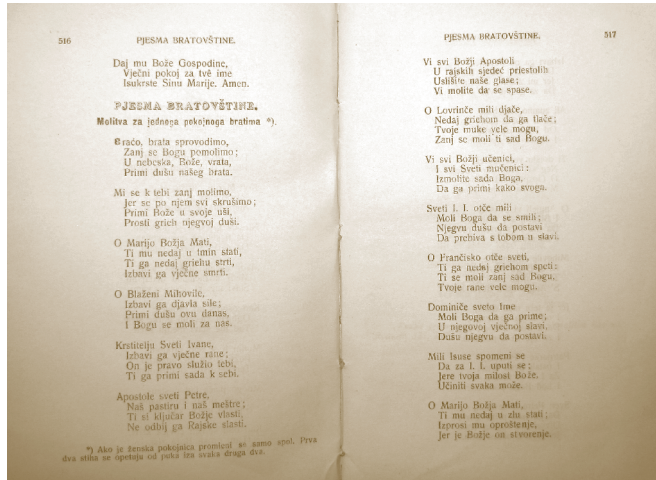
Zaključak

Proučavanje pjevačke baštine – pučke i one umjetničke – u Klisu bilo je predmetom znanstvenih istraživanja i promišljanja u svega nekoliko navrata.³⁰ Uzmu li se u obzir količina i kvaliteta repertorija koji su u ovom mjestu u posljednjih 160 (a vjerojatno i više) godina njegovali (crkveni) pučki pjevači, nameće se zaključak da se Klis u odnosu na neke druge manje ili više slične dalmatinske sredine, koje

²⁸ Prema kazivanju pjevača.

²⁹ »Iz dubine vapijem k tebi, Gospode: * Gospode, usliši glas moj. / Neka paze uši tvoje, * na glas moljenja mojega. / Ako na bezakonja budeš gledao, Gospode: * Gospode, tko će ostati? / Ali je u tebe smilovanje: * i radi zakona tvojega uzdam se u te, Gospode. / Uzda se duša moja u riječ njegovu: * ufa se duša moja u Gospoda. / Od straže jutarnje sve do noći: * neka se ufa Izrael u Gospoda. / Jer je u Gospoda milosrđe: * i obilno u njega otkupljenje. / I on će otkupiti Izraela, * od svih bezakonja njegovih. / Pokoj vječni.« P. Vlašić 1923., str. 369 i 370.

³⁰ Usp. M. Jankov 2010.; I. Kurtović 1994.; J. Martinić 2011., str. 44 – 49.

Slika 8
Faksimil molitve Za pokojnu sestru skupštine Presv. Ruzarija iz Bogoslužbenika (S. Ivančić 1907., str. 523)

su s etnomuzikološkog stajališta bolje proučene, nalazi u pomalo nepovoljnu položaju. U tom smislu, osnovna je namjera ovog rada bila popunjavanje postojećih praznina koje otvara naslovna tematika, odnosno znanstvena obrada aktualnih pučkih sprovednih napjeva – psalama, antifona, štenja, sekvence, popijevke za pokojnoga bratima (ili sestrimu) i Zaharijina hvalospjeva. Transkrip-

cije koje su priložene članku izrađene su – jednako kao i one u dosadašnjim slučajevima – sa svrhom fiksacije aktualnoga glazbenog tvoriva notnim pismom. Tim se postupkom, uza sve nedorečenosti što ih sa sobom nosi notni zapis (a kojim je doista nemoguće prenijeti sve parametre specifične tonske slike pučkoga pjevanja), htjelo omogućiti praktičnije i svakako lakše učenje napjeva mladim, novim članovima zbora, odnosno onima koji u najvećem broju slučajeva ne prisustvuju (kako je to ranije bio čest slučaj) izvedbama iskusnih pjevača od vremena svojega djetinjstva.

Dokazi koji omogućuju uvid u postojanje i sam izgled pučkoga pjevačkog repertorija crkvene namjene u Klisu počivaju na sačuvanim priručnicima iz 19. i 20. stoljeća. Dok je glazbena kultura starijih vremena, točnije ona što datira u doba poslije doseljenja stanovništva iz Zagore sredinom 17. stoljeća, zastrta brojnim nepoznanicama, vrijedne povijesti utemeljene su na sjećanju kazivača (mještana,

pjevača i voditelja crkvenoga pjevanja, pa čak i putnika namjernika koji su imali prigodu čuti kliško sprovedno pjevanje) te, najzad, na samim napjevima, koji o sebi donose najsadržajnije svjedočanstvo.

Pri razgovoru s crkvenim pučkim pjevačima (koji su ujedno i članovi mješovitog zbora Župe uznesenja BDM) i njihovim voditeljima uviđa se činjenica da se u posljednjih nekoliko desetljeća mnogo toga u napjevima koji pripadaju »kliškomu sprovedu« ustvari i nije bitno mijenjalo: analiza nekolicine starijih zvukovnih zapisa (snimljenih po prilici sredinom ili krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća) svjedoči da su moguće izmjene tekle u skladu s prirodnim tijekom, koji se – u »idealnim okolnostima« – nastavlja *ad infinitum*. Pri proučavanju naslovne tematike nemoguće je mimoći i utjecaj tiskanih crkvenih priručnika koji su u toj župi bili u uporabi dug niz godina. Ako su gregorijanske melodije iz Kašićeva *Rituala* »tijekom više od dva stoljeća postojano ... kao iz malo koje druge tiskovine,

Slika 7
Faksimil Pjesme bratovštine iz Bogoslužbenika (S. Ivančić 1907., str. 516 – 519)

Slika 9
Kliški pučki pjevači na sprovodu koji predvodi don Ljubomir Mlikotić (1926. – 2000.), župnik koji je u Župu uznesenja BDM doveo školske sestre franjevske (sakristanke, katehiste i voditeljice crkvenog pjevanja), u Klisu je službovao od 1966. do 1977 sedamdesetih godina 20. stoljeća (Vinka Jankov, osobni arhiv)

Slika 10
Mješoviti crkveni pjevački zbor (snimio M. Jankov, 2014.)

utjecale na glazbeno pamćenje hrvatskoga puka³¹, onda tomu naslovu svakako valja pribrojiti i *Hrvatski bogoslužbenik*, priručnik koji još uvijek – bez obzira na posljednje liturgijske reforme i službene preinake obrednih tekstova – živi kao aktivna supstanca pučkoga crkvenog pjevanja, naime kao njegova tekstovna okosnica, čija jezična materija bitno sugerira osjećaj melodijske linije. Njezina se pak krivulja – izgrađena od jednoglasja do nadgradnje u troglasju ili četveroglasju – oslanja podjednako na modalitetnost i tonalitetnost. Kliški sprovodni napjevi u osnovi su netemperirani i bez instrumentalne prat-

nje, dok se po svojim glazbenim osobinama u punomu smislu riječi mogu promatrati kao svojevrstne »originalne kopije« nekih davnih glazbenih predložaka. Ti uzori pak potječu iz dvaju srodnih izvora: rznice gregorijanike i s usta nadarenih pučkih pjevača, koji su objektivne koralne melodije dogradili zvučnošću tercnih paralelizama, što se – ovisno o duljini daha, tj. pjevnoj frazi – slobodno kreću nad izražavanim tonovima basa. Najzad, time kao da je uspješno ostvaren spoj profanoga i sakralnoga glazbenog izričaja – »pisme ispo' volta« i one koja se već pokoljenjima gaji na crkvenom koru!

U kliškomu slučaju sa sprovodnim napjevima zbir različitih

okolnosti koje na njih konstantno utječu (tempo i način života, kao i izgled i opseg crkvenih obreda) očituje se možda na poseban način. Iako zadržani, neki su tradicijski napjevi, odnosno forme crkvenoliturgijske glazbe izmješteni iz svojega starijega (tada sasvim prirodna i logična) obrednog konteksta, pri čemu je došlo do konsteliranja novih kvantitativno-kvalitativnih međuodnosa. Drugim riječima, nastao je osebujan, lokalno prepoznatljiv i specifičan sustav, satkan od triju sastavnica, staroga, novoga i novointerpretiranoga, pri čemu se – uvjetno rečeno – uspjela uspostaviti i neka vrsta nove obredno-glazbene dijalektike.

³¹ E. Stipčević 1997., str. 97.

TABLICA BR. 1

MISA

DO DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA			POSILIJE DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA		
Latinski	Staroslavenski hrv. redakcije	Hrvatski	Latinski	Staroslavenski hrv. redakcije	Hrvatski
Introitus	Pristup	Ulaz	Cantus ad introitum	Pripiv k pristupu	Ulazna antifona (pjesma)
Kyrie eleison	Gospodi, pomiluj	Gospode, pomiluj	Kyrie eleison	Gospodi, pomiluj	Gospodine, smiluj se
Gloria	Slava	Slava	Gloria	Slava	Slava
Oratio	Molitva	Molitva	Collecta	Sbornaja	Zborna molitva
Lectio	Čtenje	Čitanje	Lectio	Čtenje	Čitanje
Graduale	Stepennaja	Na stubama	Psalmus responsorialis	Pripivni psalam	Otpjevni psalam
Tractus	Vlekomaja	Zavlaka			
Sequentia	Posljednica	Posljednica	Sequentia	Posljednica	Posljednica
Alleluia	Alleluja	Aleluja	Acclamatio ante lectionem evangelii	Vzglasenije evangeliju	Poklik evanđelju
Evangelium	Evandelije	Evandjenje	Evangelium	Evandelije	Evandjelje
Credo	Vjeruju	Vjerujem	Symbolum fidei	Ispoved vjeri	Ispovijest vjere
			Oratio universalis / o. fidelium	Molitva vseljudska	Sveopća ili vjernička molitva
Offertorium	Prinos	Prikazanje	Cantus ad offertorium	Pěsan k prinosu	Prinosna pjesma
Secreta	Tajna	Tajna molitva	Oratio super oblata	Molitva nad prinosi	Prinosna molitva
Praefatio	Prědslovije	Predslavlje	Praefatio	Prědslovije	Predslavlje
Sanctus	Svet	Svet	Sanctus	Svet	Svet
			Acclamatio post consecrationem	Vzglasenije po posvećeniji	Poklik iza pretvorbe
			Doxologia finalis	Doksologija	Doksologija
Pater noster	Otče naš	Otče naš	Oratio Dominica	Molitav Gospodnja	Molitva Gospodnja
			Anamnesis	Anamnetskoje evzglasenije	Anamnetski poklik
			Embolismus	Embolizm	Embolizam
			Signum pacis	Znamenije mira	Obred mira
Agnus Dei	Aganče Bož(j)i	Jaganjče Božji	Agnus Dei	Aganče Bož(j)i	Jaganjče Božji
Communio	Pričešćenije	Pričesna	Cantus ad communionem	Pripiv iz pričesti	Pričesna pjesma
Postcommunio	Popričešćenije	Popričesna	Oratio post communionem	Molitav po pričēšćeniji	Popričesna molitva
Benedictio dimissio	Blagoslov otpust	Blagoslov i otpust	Benedictio dimissio	Blagoslov otpust	Blagoslov i otpust

TABLICA BR. 2

BOŽANSKI ČASOSLOV

DO DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA	POSILIJE DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA
MATUTIN – JUTARNJA	SLUŽBA ČITANJA
Zazivi na početku	Zazivi na početku
Pozivnik i Ps 95 (94) Himan	Pozivnik i Ps 95 (94) Himan
PRVA NOĆNICA Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam	PSALMODIJA Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam
Blagoslov čitača i odgovori	
1. čitanje – odgovor 2. čitanje – odgovor 3. čitanje – odgovor	ČITANJE 1. čitanje – odgovor 2. čitanje – odgovor
DRUGA NOĆNICA Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam	
4. čitanje – odgovor 5. čitanje – odgovor 6. čitanje – odgovor	
Blagoslov čitača i odgovori	
TREĆA NOĆNICA Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam	
Blagoslov čitača i odgovori	
7. čitanje – odgovor 8. čitanje – odgovor 9. čitanje – odgovor	
TEBE BOGA HVALIMO	TEBE BOGA HVALIMO

Kratice

Dalmatinska zagora = *Dalmatinska zagora nepoznata zemlja*, katalog izložbe *Dalmatinska zagora nepoznata zemlja*, Galerija Klovičevi dvori, 4. rujna – 21. listopada 2007., Zagreb, 2007.

TABLICA BR. 3

BOŽANSKI ČASOSLOV

DO DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA	POSILIJE DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA
JUTARNJA – VEČERNJA	JUTARNJA – VEČERNJA
Zazivi na početku	Zazivi na početku
	Himan
Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam Ant. 4. psalam Ant. 5. psalam	PSALMODIJA Ant. 1. psalam Ant. 2. psalam Ant. 3. psalam
Poglavlje	Kratko čitanje
Himan	
Stih i odgovor	Odgovor na Božju riječ
Antifona za hvalospjev Hvalospjev	Antifona za hvalospjev Evandeoski hvalospjev
	Molbenica
Molitva	Molitva
Završni zazivi	Završni zazivi

Izvori

Crkveni himni 1945.

Crkveni himni, preveo Milan Pavelić, Zagreb, 1945.

Jeruzalemska Biblija 2011.

Jeruzalemska Biblija (Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«) (uredili Adalbert Rebić, Jerko Fućak i Bonaventura Duda), Zagreb, 2011.

Liber cantualis 1983.

Liber cantualis, Abbatia sancti Petri de Solesmis, 1983.

Liber usualis 1957.

Liber usualis Missae et Officii (pro dominicis et festis cum cantu Gregoriano ex editione Vaticana adamussim excerpto a Solesmensibus Monachis diligenter ornato), Parisiis – Tornaci – Romae – Neo Eboraci, 1957.

Literatura

I. Babić 1991.

Ivo Babić, *Prostor između Trogira i Splita*, Kaštel Novi, 1991.

J. Belamarić 2007.

Joško Belamarić, *Dalmacija od mora do iza gora*, Dalmatinska zagora, Zagreb, 2007, 17 – 41.

A. Bezić 1968.

Ante Bezić, *Rodoslovlje plemena Bezić u Grohotama na otoku Šolti (1668–1968)*, Zagreb, 1968.

P. Z. Blajić 1988. a

Petar Zdravko Blajić, *Gregorijanski koral*, Crkvena glazba. Priručnik za bogoslovna učilišta, Zagreb, 1988., 7 – 36.

P. Z. Blajić 1988. b

Petar Zdravko Blajić, *Povijest gregorijanskog korala*, Crkvena glazba. Priručnik za bogoslovna učilišta, Zagreb, 1988., 135 – 160.

J. Čaleta 2007.

Joško Čaleta, *Antropološki pregled glazbovanja*, Dalmatinska zagora, Zagreb, 2007., 549 – 556.

T. Čičerić 2010.

Tonči Čičerić, *Sprovodni napjev solinske Bratovštine*, Tusculum 3, Solin, 2010., 147 – 165.

Z. Demori-Staničić 2007.

Zoraida Demori-Staničić, *Sakralna umjetnost*, Dalmatinska zagora, Zagreb, 2007., 317 – 332.

V. Firić 2001.

Valter Firić, *Klis na starim crtežima, gravurama i fotografijama*, Klis, 2001.

V. Firić 2002.

Valter Firić, *Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Klisu*, Klis, 2002.

S. Ivančić 1907.

Stjepan Ivančić (priredio), *Hrvatski Bogoslužbenik ili Sbirka Jutrnja i Večernja glavnih svetkovina preko godine i obrednih molitava i raznih pjesama koje se običavaju po hrvatskih župah u Dalmaciji i susjednih zemljah*, Zadar, 1907.

M. Jankov 2010.

Mirko Jankov, *Glagoljaška glazbena baština u Solinu i njegovoj okolici*, Tusculum 3, Solin, 2010., 133 – 145.

M. Jankov 2011.

Mirko Jankov, *Večernje koje se pjevaju u Vranjicu*, Tusculum 4, Solin, 2011., 175 – 198.

M. Jankov 2012.

Mirko Jankov, *Stara solinska misa*, Tusculum 5, Solin, 2012., 177 – 203.

B. Kafsich 1640.

Bartolomeo Kafsich, *Ritval rimski istomaccen slovinski...*, Rim, 1640.

S. Kovačić 2007.

Slavko Kovačić, *Crkvena organizacija od ranokršćanskih vremena do danas*, Dalmatinska zagora, Zagreb, 2007., 301 – 316.

I. Kurtović 1994.

Ivana Kurtović, *Hrvatsko pjevačko društvo »Petar Kružić« Klis*, Klis 1994.

K. Kužić 1997.

Krešimir Kužić, *Povijest Dalmatinske zagore*, Split, 1997.

S. Listeš 1998.

Srećko Listeš, *Klis. Prošlost – Toponimi – Govor*, Klis, 1998.

J. Martinić 2011.

Jerko Martinić, *Pučki napjevi misa iz srednje Dalmacije u kontekstu glagoljaške tradicije*, Zagreb, 2011.

M. Martinjak 1997.

Miroslav Martinjak, *Gregorijansko pjevanje. Baština i vrelo rimske liturgije*, Zagreb, 1997.

M. Mikelić 2009.

Marinko Mikelić, *Bratovština Presvetog Oltarskog Sakramenta u Vranjicu*, Split, 2009.

I. Špralja 2011.

Izak Špralja, *Murtersko glagoljaško pjevanje*, Murter, 2011.

A. Vidaković 1971.

Albe Vidaković, *Dies irae*, Muzička enciklopedija, Zagreb, 1971., 443.

M. Vidović 2004.

Mile Vidović, *Splitsko-makarska nadbiskupija. Župe i ustanove*, Split, 2004.

P. Vlašić 1923.

Petar Vlašić (urednik), *Hrvatski bogoslužbenik ili zbirka Večernjâ i nekih Jutrenja po novom Rimskom Brevijaru s dodatkom raznih molitava, obreda i pjesama*, Dubrovnik, 1923.

Zlatna prošlost

U prigodi 50. obljetnice Instituta za crkvenu glazbu, koji ujedno slavi zlatni vijek svojega umjetničko-glazbeno-odgojnog djelovanja, tiskana je monografija „Zlatna prošlost za plodnu budućnost“, koju su za tu prigodu pripremile dr. s. Katarina Koprek, mo. s. Domagoja Ljubičić i Marija Ferlindeš, prof. To je vrijedna knjiga, koja donosi povijesni pregled njegova djelovanja, biografije svih profesora i djelatnika, koji su velik dio svoga života ugradili u život Instituta, te brojne aktivnosti i organizacijsku djelatnost te ustanove.

